

Posiadłości klasztoru krzeszowskiego w 1810 roku

Opis i wykaz dóbr w czasie sekularyzacji

Marian Gabrowski

Historia wielu miejscowości położonych w okolicach Krzeszowa związana jest z funkcjonowaniem tutejszego klasztoru cysterskiego. Opactwo zostało ufundowane w 1292 roku, kiedy Śląsk był częścią Polski. Później ziemie te przynależały do Czech, Austrii, Prus i Niemiec, a po drugiej wojnie światowej wróciły do Polski. Na przestrzeni wieków zarówno liczba, jak i nazewnictwo należących do klasztoru wiosek i miast wielokrotnie ulegały zmianom.

Gdy w 1810 roku klasztor był likwidowany, posiadał dwa miasteczka i czterdzieści wiosek. Niestety w polskich opracowaniach brakuje ich pełnego wykazu, a pojawiające się wzmianki niejednokrotnie zawierają liczne błędy związane z niepoprawną identyfikacją niektórych nazw. Niniejszy tekst jest próbą wskazania kompletnej listy miejscowości, które należały do klasztoru krzeszowskiego w momencie jego sekularyzacji, i pokazuje, jak bardzo rozległy obszar był własnością tego opactwa.

B. Besitz des Grüssauer Klosters zur Zeit der Säkularisation:			
19. Schömberg	653 ha	41. Alt-Reichenau	2777 ha
20. Liebau	780 "	42. Neu-Reichenau	530 "
21. Alfordorf	694 "	43. Trübsdorf	535 "
22. Berthelsdorf bei Schömberg	863 "	44. Trautliebsdorf	716 "
23. Blasdorf bei Schömberg	469 "	45. Ullersdorf (Landeshut)	46 "
24. Ober-Blasdorf bei Liebau	322 "	46. Voigtsdorf (Landeshut)	295 "
25. Buchwald	819 "	47. Ober-Zieder	702 "
26. Kunzendorf (Landeshut)	600 "	48. Ebersdorf, Kreis Schweidnitz	255 "
27. Gröfz, Dittersbach	450 "	49. Birken, Kreis Schweidnitz	620 "
28. Forst	173 "	50. Kallendorf, Kreis Schweidnitz	541 "
29. Görtelsdorf	793 "	51. Raben Kreis Schweidnitz	360 "
30. Gröfz, Hartau	131 "	52. Bertholdsdorf, Kreis Striegau	813 "
31. Klein-Hennersdorf	717 "	53. Saffershausen, Kreis Striegau	206 "
32. Reich-Hennersdorf	963 "	54. Burg Volkenhain	?
33. Gröfz, Hermsdorf	1217 "	55. Einfiel	871 "
34. Kindsdorf	192 "	56. Gießmannsdorf	950 "
35. Kratzbach	429 "	57. Hohenhelmsdorf	398 "
36. Leuthmannsdorf (Landeshut)	483 "	58. Rübhanf	132 "
37. Lindenau	372 "	59. Klein-Waltersdorf	222 "
38. Neuen	226 "	60. Wiefau	200 "
39. Oppau	734 "	61. Wittendorf	1442 "
40. Quolsdorf	1180 "	62. Ullersdorf, Oberförsterei, Gutsbezirk, inf. Grüssau	3876 "
13260 ha		16487 ha	
= 29747 ha			

Wykaz posiadłości klasztoru krzeszowskiego w czasie sekularyzacji. Źródło: M. Treblin, dz. cyt., s. 96

Zestawienie to uzupełniłem o mapę ukazującą położenie tych dóbr. Przy jej opracowywaniu opierałem się głównie na wydanej w 1908 roku książce Martina Treblina. Autor ten nie tylko wymienia miejscowości należące do klasztoru w czasie sekularyzacji¹, lecz także zamieszcza mapę obrazującą ich lokalizację.

Przedstawione na niej granice poszczególnych miejscowości zostały przeze mnie uszczegółowione na podstawie późniejszych map topograficznych Meßtischblatt². Dodatkowo zielonym kolorem wyróżniłem tereny lasów klasztornych, które w tamtym czasie traktowane były odrębnie.

¹ M. Treblin, *Beiträge zur Siedlungskunde im ehemaligen Fürstentum Schweidnitz*, Breslau 1908, s. 96.

² Podobnie postąpiłem w przypadku brakujących tu Wojcieszyc. Jedyne w odniesieniu do Mniszego Lasu wykorzystana została mapa katastralna: *Gemarkung Forst Seiferschau, Blatt 3* z 1905 roku.

Jednakże opracowanie Martina Treblina dotyczy, jak wskazuje to jego tytuł, jedynie terenu dawnego księstwa świdnickiego. Wykaz dóbr należy zatem uzupełnić o posiadłości położone poza tym dawnym księstwem.

Dlatego chciałbym też przywołać mapę, którą Ambrosius Rose zamieścił w wydanym w 1974 roku opisie historii klasztoru krzeszowskiego³. Niestety brak na niej informacji, którego roku ona dotyczy. Z pewnością opracowanie to ukazuje stan wcześniejszy, gdyż widzimy tu utracone na długo przed sekularyzacją wioski po czeskiej stronie granicy: Královec, Lampertice, Bernartice i Bečkov (niem. Königshan, Lampersdorf, Bernsdorf i Potschendorf).

Porównując pozostałe z ukazanych posiadłości, trzeba też zauważyć, że uwzględniono tu Betlejem (niem. Bethlehem), kolonię Krzeszowa, oraz Łątkę (niem. Schönwiese), kolonię Czadrowa, których ja w swoim zestawieniu nie wymieniam jako osobnych osad.

Z jakiegoś powodu Ambrosius Rose jako własność klasztoru oznaczył na mapie też Śnieżkę (niem. Schneekoppe), Miskowice (niem. Michelsdorf) oraz Czadrówek (niem. Nieder-Zieder), wioskę włączoną dziś do Kamiennej Góry. W przypadku Śnieżki przyczyną zapewne było uznanie, że do cystersów należała kaplica św. Wawrzyńca, jednak w rzeczywistości mnisi jedynie sprawowali nad nią opiekę. Natomiast umieszczenie na mapie Miskowic oraz Czadrówka, miejscowości nienależących do klasztoru, to raczej zwykłe nieporozumienie.

Poniżej przedstawiam krótkie opisy miejscowości, które w 1810 roku należały do klasztoru w Krzeszowie. W zestawieniu tym nie umieszczam kolonii i przysiółków, a jedyny wyjątek czynię dla Boguszowic, które były eksklawą Chełmska Śląskiego.

- Błażejów (niem. Blasdorf) w powiecie kamiennogórskim, gmina Lubawka. W 1936 roku nazwa miejscowości zmieniona została na Tannengrund.
- Błażkowa. W czasie sekularyzacji klasztor krzeszowski posiadał wioskę Ober Blasdorf, która dziś już nie istnieje jako osobna miejscowość, gdyż w 1928 roku sąsiadujące ze sobą wioski Nieder Blasdorf i Ober Blasdorf zostały połączone. Powstała wówczas wioska Blasdorf bei Liebau – dzisiejsza Błażkowa w powiecie kamiennogórskim, gmina Lubawka.
- Boguszowice (niem. Siebenbürgen). Za wioską Wójtowa, sąsiadującą z ówczesnym miasteczkiem Chełmsko Śląskie i jeszcze w czasach przedwojennych włączoną w jego obręb, znajdowała się osada Siebenbürgen, będąca kolonią tego miasta. Choć w latach powojennych osada ta otrzymała oficjalną nazwę Boguszowice⁴, to wydaje mi się, że współcześnie zostało to całkowicie zapomniane.
- Bolków. Błędem, często spotykanym w literaturze, jest stwierdzenie, jakoby miasto Bolków (niem. Bolkenhain) należało niegdyś do klasztoru krzeszowskiego. W rzeczywi-

³ A. Rose, *Kloster Grüssau*, Stuttgart und Aalen 1974, wklejka przed IV stroną okładki.

⁴ *Zarządzenie Ministra Administracji Publicznej z dnia 4 kwietnia 1950 r. o przywróceniu i ustaleniu nazw miejscowości* [w:] „Monitor Polski” 1950, poz. 588, s. 412.

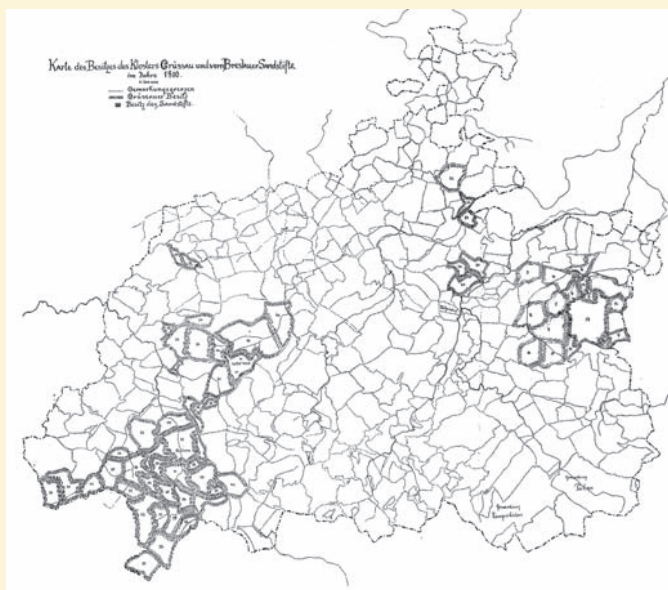
Mapa posiadłości klasztoru krzeszowskiego. Źródło: A. Rose, dz. cyt.

stości cystersi posiadali jedynie zamek Bolków (niem. Burg Bolkenhain) oraz wioskę Klein Waltersdorf, która dziś nie istnieje jako odrębna miejscowość, gdyż w 1929 roku została włączona w obręb miasta Bolków.

- Bolków-Zdrój (niem. Wiesau). Po likwidacji klasztoru wioska ta stała się uzdrowiskiem znanym jako Bad Wiesau; w latach powojennych nazwę tę zmieniono na Bolków-Zdrój. Dziś jest to przysiółek wsi Stare Rochowice w powiecie jaworskim, gmina Bolków.
- Borówno w powiecie wałbrzyskim, gmina Czarny Bór. W 1810 roku znajdowały się tu dwie osobne wioski: Hartau

grüssauisch i Forst. W 1939 roku zostały one połączone, a powstała wówczas miejscowość Hartauforst to dzisiejsze Borówno.

- Bożanów (niem. Eckersdorf) w powiecie świdnickim, gmina Żarów.
- Bukówka (niem. Buchwald) w powiecie kamiennogórskim, gmina Lubawka.
- Chełmsko Śląskie (niem. Schömburg), niegdyś miasteczko, a dziś wieś w powiecie kamiennogórskim, gmina Lubawka.
- Chwaliszów (niem. Quolsdorf) w powiecie wałbrzyskim, gmina Stare Bogaczowice.
- Czadrów (niem. Ober Zieder) w powiecie kamiennogórskim, gmina Kamienna Góra.
- Dobromyśl (niem. Kindelsdorf) w powiecie kamiennogórskim, gmina Kamienna Góra.
- Gorzeszów (niem. Görtelsdorf) w powiecie kamiennogórskim, gmina Kamienna Góra.
- Gostków (niem. Giesmannsdorf) w powiecie wałbrzyskim, gmina Stare Bogaczowice.
- Gościsław (niem. Bertholdsdorf) w powiecie średzkim, gmina Udanin.
- Jawiszów (niem. Klein Hennersdorf) w powiecie kamiennogórskim, gmina Kamienna Góra.
- Jurkowice (niem. Dittersbach grüssauisch). Dziś nie ma już takiej miejscowości, gdyż w 1936 roku została ona przyłączona do miasta Lubawka i stanowi jego południowe przedmieścia.
- Kalno (niem. Kallendorf) w powiecie świdnickim, gmina Żarów.
- Kochanów (niem. Trautliebersdorf) w powiecie kamiennogórskim, gmina Kamienna Góra.
- Kruków (niem. Raben) w powiecie świdnickim, gmina Żarów.

Mapa ukazująca posiadłości klasztoru krzeszowskiego oraz wrocławskiego klasztoru na Piasku w roku 1810. Źródło: M. Treblin, dz. cyt.

Posiadłości klasztoru krzeszowskiego w 1810 roku

Lasy należące do klasztoru

Posiadłości klasztoru krzeszowskiego w 1810 roku

- Krzeszów. W czasie istnienia klasztoru krzeszowskiego (niem. Kloster Grüssau) sąsiadująca z nim wioska nosiła nazwę Hermsdorf grüssauisch. W 1925 roku całą miejscowość przemianowano na Grüssau, którą to nazwę po wojnie zmieniono na Krzeszów.
- Krzeszówek (niem. Neuen) w powiecie kamiennogórskim, gmina Kamienna Góra.
- Lipienica (niem. Lindenau) w powiecie kamiennogórskim, gmina Kamienna Góra.
- Lubawka (niem. Liebau) w powiecie kamiennogórskim, miasto będące dziś siedzibą gminy.
- Nagórník (niem. Hohenhelmsdorf) w powiecie kamiennogórskim, gmina Marciszów.
- Niedamirów (niem. Kunzendorf) w powiecie kamiennogórskim, gmina Lubawka.
- Nowe Bogaczowice (niem. Neu Reichenau) w powiecie wałbrzyskim, gmina Stare Bogaczowice.
- Okrzeszyn (niem. Albendorf) w powiecie kamiennogórskim, gmina Lubawka.
- Olszyny. W 1810 roku znajdowały się tu dwie odrębne wioski: na wschodzie Leuthmannsdorf, a na zachodzie Kratzbach. W 1929 roku wioskę Leuthmannsdorf przyłączono do wioski Kratzbach, a tak powiększoną miejscowość po kilku miesiącach przemianowano na Erlendorf; po wojnie nazwę tę zmieniono na Olszyny.
- Opawa (niem. Oppau) w powiecie kamiennogórskim, gmina Lubawka.
- Przedwojów (niem. Reichhennersdorf) w powiecie kamiennogórskim, gmina Kamienna Góra.
- Pustelnik (niem. Einsiedel) w powiecie kamiennogórskim, gmina Marciszów.
- Sędziszów (niem. Ruhbank) w powiecie kamiennogórskim, gmina Marciszów.
- Stare Bogaczowice (niem. Alt Reichenau) w powiecie wałbrzyskim, dziś siedziba gminy.
- Szczepanów (niem. Tschöpsdorf) w powiecie kamiennogórskim, gmina Lubawka.
- Ulanowice (niem. Ullersdorf). Dawniej była to osobna wioska, jednakże w 1936 roku została ona przyłączona do miasta Lubawka; dziś jest to dzielnica o nazwie Podlesie.
- Uniemyśl (niem. Berthelsdorf) w powiecie kamiennogórskim, gmina Lubawka.
- Wierzbna (niem. Würben) w powiecie świdnickim, gmina Żarów.
- Witków (niem. Wittgendorf) w powiecie wałbrzyskim, gmina Czarny Bór.
- Wójtowa (niem. Voigtsdorf). Wioska ta dziś nie istnieje jako osobna miejscowość, gdyż w 1931 roku została przyłączona do ówczesnego miasteczka Chelmsko Śląskie.
- Zastruże (niem. Sasterhausen) w powiecie świdnickim, gmina Żarów.

Dodatkowo wspomnieć trzeba też dobra należące do cieplickiej filii klasztoru krzeszowskiego: klasztor i folwark w ówczesnej wiosce Cieplice (niem. Warmbrunn), dziś będącej częścią miasta Jelenia Góra, wioskę Wojcieszyce (niem. Voigtsdorf) w powiecie karkonoskim, gmina Stara Kamienica, oraz tak zwany Mniszy Las (niem. Mönchwald), leżący na terenie miejscowości Kopianiec, w powiecie karkonoskim, w gminie Stara Kamienica.